

## Hüsn ü Aşk Mesnevisinde Aşk'ın Yolculuğu

The Journey of Aşk in the Masnavi of Husn ü Aşk

Hüseyin TUNCA \*

### ÖZ

Divan şiiri, tasavvuf geleneğinin derin muhtevasını Osmanlı Türkçesinin en estetik hâliyle sunar. Divan edebiyatı şairleri, dinî kıssaları şiir şeklinde anlatan ve genellikle uzun şiirler olan mesneviyi ustalıklarını göstermek için tercih eder. Şeyh Galip (1799), *Hüsn ü Aşk*'ta divan şiirinin alışılmış kalıplarının dışına çıkmış, kurduğu alegorik âlemde tasavvufun unsurlarını kahraman hâline dönüştürerek sembolik bir anlatıma ulaşmış ve diğer divan şairlerinden ayrılmıştır. *Hüsn ü Aşk*, edebî değeri sebebiyle farklı yöntemlerle araştırma konusu yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir. Bu araştırma yöntemlerinden biri de mesnevinin kahramanı Aşk'ın yolculuğunu değerlendirmek için kullanılan *monomit* kuramıdır. Joseph Campbell, *monomiti* açıkladığı *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* (*The Hero with a Thousand Faces*, 1949) kitabında *monomitin* aşamaları hakkında net tanımlar yapmaz ve herhangi bir anlatıyı temel örnek olarak sunmaz. Her aşama için farklı kültürlerden örnek vererek tanımların okuyucuda oluşmasını sağlar. Araştırmacıların *monomitin* aşamalarının net kaideleri olmadığını ve örneklerle şekillendiğini görmesi gerekir. Campbell, bu tercihiyle *monomiti* metinlere uygularken metnin içinden geldiği kültürü göz önüne alma ve o kültürün orijinal taraflarını tespit etme görevini araştırmacıya yüklemiş olur. Türk edebiyatının daha ziyade Doğu medeniyetine yakın ürünler verdiği düşünüldüğünde *monomitin* eserlerde gerçekleşmesinde farklılıklar olması mümkündür. Bu çalışmada, Türk edebiyat geleneği için ehemmiyetli ve üzerine çok çalışılan *Hüsn ü Aşk* mesnevisi ile ilgili *monomit* çalışmaları değerlendirilmiş, *monomitin* aşamalarına kısaca değinilmiş, *Hüsn ü Aşk* mesnevisinde bu aşamalar tespit edilerek gösterilmiştir. Aşamaların *monomit*le örtüşen ve ayrılan noktaları açıklanarak *Hüsn ü Aşk*'ın *monomiti* bir tablo hâlinde verilmiştir. Buna göre *Hüsn ü Aşk* mesnevisinde, *monomit* aşamalarının bazılarının hiç görülmediği birkaç aşamanın ise birlikte görüldüğü ortaya konmuştur. Sonuç olarak hayata bakışı belirleyen inancın esere yansıdığı tespit edilmiş, Aşk'ın yolculuğunun *monomiti* bir tablo hâlinde sunulmuştur.

**Anahtar Kelimeler:** *Hüsn ü Aşk, Monomit, Mesnevi, Kahramanın Yolculuğu, Şeyh Gâlip.*

### ABSTRACT

Divan poetry showcases the profound essence of the Sufi tradition through the most aesthetic form of Ottoman Turkish. Divan literature poets preferred the masnavi, long poems that narrate religious stories in verse, to demonstrate their mastery. Şeyh Galip (1799) broke away from the conventional patterns of divan poetry in *Hüsn ü Aşk*, transforming elements of Sufism into heroes within an allegorical realm to achieve a symbolic expression, thereby distinguishing himself from other divan poets. *Hüsn ü Aşk*, due to its literary value, has been the subject of various research methods and continues to be so. One of these research methods is the hero's journey of the protagonist, Aşk, through the monomyth theory. Campbell, in his book "The Hero with a

\*İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi, [huseyintunca@gmail.com](mailto:huseyintunca@gmail.com), (<https://orcid.org/0009-0001-6132-8937>).

Thousand Faces” (1949), which explains the monomyth, does not provide clear definitions of its stages nor offers any narrative as a primary example. Instead, he allows definitions to emerge in the reader's mind by giving examples from different cultures for each stage. Researchers must recognize that the stages of the monomyth do not have strict rules and are shaped by examples. Campbell's choice imposes on researchers the task of considering the culture from which a text originates and identifying its original aspects when applying the monomyth. Considering that Turkish literature tends to produce works closer to Eastern civilization, differences in the manifestation of the monomyth in works are possible. This study evaluates monomyth-related research on the *Hüsn ü Aşk* Masnavi, a significant work in the Turkish literary tradition, briefly touches on the stages of the monomyth, identifies and demonstrates these stages within *Hüsn ü Aşk*, and presents a table outlining the points of convergence and divergence with the monomyth. It has been observed that the belief shaping the view on life is reflected in the work, and some stages may not be seen at all, or several stages may occur simultaneously. Aşk's journey is presented in a tabular form in relation to the monomyth.

**Keywords:** *Hüsn ü Aşk, monomyth, Masnavi, The Hero's Journey, Şeyh Gâlip*

### **Extended Summary**

This study examines one of the most significant works of ivan literature, Şeyh Galip's *Hüsn ü Aşk*, through the lens of Joseph Campbell's monomyth theory. Sufism has influenced all works of divan poetry, with its concepts being reiterated in various forms by poets. Şeyh Galip's success lies in his ability to concretize Sufi abstract concepts as characters in an adventure, thereby conveying the entire Sufi teaching through their interactions.

In Şeyh Galip's work, "Aşk" is a magical force in Sufi belief that makes everything valuable. Allah placed love within humans when creating them and tasked them with preserving this love in their worldly lives. According to Sufism, those who protect their inner love and convert it into true divine love have grasped the truth, unraveling the mystery of the world and the afterlife. To comprehend this truth, one must intensify love and distance oneself from worldly pleasures. Hüsn, another character in the masnavi, represents the reflection of Allah's beauty in the world according to Sufism. In the adventure of Aşk, Hüsn seeks beauty, overcomes difficulties, but cannot see the truth.

The primary aim of this summary is to analyze the journey of Aşk in *Hüsn ü Aşk*, within the framework of Campbell's hero's journey, highlighting the similarities and differences to the classic hero's journey monomyth. Like all narratives, *Hüsn ü Aşk* centers around its hero. The monomyth, especially in abstract mythological narratives, allows for easy observation due to the focus shifting to the hero's circumstances when time and place cannot be emphasized. This facilitates following the monomyth. From this perspective, *Hüsn ü Aşk* conveys more than just a love story. The narrative of an abstract hero like Aşk represents a cycle of self-discovery, recognizing one's duty in the world, and overcoming ego. Campbell's monomyth theory is based on this fundamental cycle being repetitively echoed in various forms. Şeyh Galip's portrayal of Aşk's quest as a universal search, framed within the boundaries of Sufism, showcases the solutions for this search.

The study's main objective is to examine monomyth studies on well-known works like *Hüsn ü Aşk*, identifying differences between the journeys of heroes in Turkish literature and the monomyth. The research found that articles evaluating Aşk's journey in *Hüsn ü Aşk* adhered too closely to the monomyth, overlooking its unique aspects.

Campbell did not provide clear definitions for the stages of the monomyth, merely indicating that the journey's primary purpose is symbolic struggles to overcome one's ego. In this respect, the symbolic struggles of a hero like Aşk align with the spirit of the monomyth. Our study first reviewed existing works and found that researchers treating the monomyth's 17 stages as absolute rules did not account for differences that might arise in a narrative from Eastern culture.

Subsequently, Aşk's journey was compared with the monomyth, identifying it as a unique monomyth.

In Aşk's monomyth shaped by Eastern or Turkic-Islamic culture, the second sub-stage of the departure phase, "refusal of the call," does not occur. Individuals in Eastern societies generally prefer obedience to authority, which they believe is divinely sanctioned, rather than rebellion, unless they witness a clear injustice. In Aşk's journey, the next location, the well, sees three stages of the monomyth occurring simultaneously. Aşk, upon falling into the well, first crosses the first threshold, then receives help from Sühan, followed by supernatural aid, and finally experiences the belly of the whale stage. Entering the well as an ordinary person, Aşk emerges with a heroic identity. The second stage of the monomyth, "initiation," occurs differently for Aşk. Initially facing a trial, Aşk encounters two different trials; it battles cold before successfully crossing a sea of fire. Like in the first stage, some stages of initiation also occur concurrently. In the second stage of initiation, encountering the goddess and in the third stage, the temptation of a seductive woman, Aşk meets Hüsrüba and is deceived and trapped by her, he experiences two stages at once.

Yet, with Sühan's help, when he manages to escape these traps, he succeeds in reaching the Castle of Heart. In the monomyth, at this part, aşk, who should win the father's approval and achieve his ultimate reward, leading to his deification, experiences these stages at the end of his adventure. According to the monomyth, although he needs to receive and reject a call for return, Aşk does not experience these stages either. With Sühan's help for the return and reaching the Castle of Heart, Aşk completes the stages of supernatural aid and crossing the return threshold of the monomyth by entering the castle. In this part of the journey, the monomyth's stages of deification, ultimate reward, and freedom to live occur together. At the end of the journey, the monomyth's missing stages of master of two worlds, winning the father's approval, and freedom to live are seen together.

In the monomyth, narratives are closely related to spiritual development and Sufism, especially emphasizing the importance of complex abstract states that occur together in the last part. It is also about explaining these complex states to the listener.

This study aims to provide a new perspective on the works related to the monomyth in the Masnavi of *Hüsn ü Aşk*, which narrates the fundamental teaching of Sufism through storytelling. It offers a suggestion for the unique monomyth of the hero emerging from Turkish-Islamic culture to be tested in different examples.

## Giriş

Divan şiirinin son dönemlerinde ulaştığı zirve nokta olarak kabul edilen *Hüsn ü Aşk*, Şeyh Galip'in 1782'te yazdığı 2041 beyitlik başyapıtıdır. Eser, Hüsn (Güzellik) ve Aşk isimli başkahramanlar, diğer kahramanlar ve yer adları ile kurulan divan şiirine yeni bir soluk getirmiştir.<sup>1</sup> Divan şiiri ile tasavvuf arasındaki bağ, şiir geleneğinin sembolik imgelerinin tekrarları olan mazmunlarla süregelmiştir. Şeyh Galip, mazmunlarla kurulan bu bağın ötesinde tasavvufa ait unsurları, sembolik kahramanlar hâline getirerek önemli bir buluş gerçekleştirmeyi başarmıştır. Bu zengin sembolik anlatım ve eserin başarısı, edebiyat araştırmacıları için önemli bir saha açmış, kadim divan şiiri geleneğinin zirvesi olarak kabul edilen *Hüsn ü Aşk*, pek çok araştırmaya konu olmuştur. Farklı yöntemlerle metinleri ele alan araştırmacılar, Joseph Campbell'in *monomit* kuramını da mesnevi üzerinde uygulamışlardır.

*Hüsn ü Aşk* hakkında yazılan makaleler arasında doğrudan *monomit* üzerinden yapılan en kapsamlı inceleme, Ahmet Alkan'ın "Kahramanlık Mitosu ve Arketipsel Sembolizm Bağlamında

<sup>1</sup> Naci Okçu, "Hüsn ü Aşk", *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*. C.19 (Ankara: TDV Yayınları: 1999), 29-31.

Hüsn ü Aşk Mesnevisi Kahramanı Aşk'ın Yolculuğu” başlıklı makalesidir.<sup>2</sup> Alkan, çalışmasında *Hüsn ü Aşk* mesnevisini, maceranın asıl kahramanı Aşk'ın serüvenini Campbell'in kahramanlık mitosunu ve Carl Gustav Jung'un *arketipsel sembolizm* kuramları açısından incelemiştir. Aşk'ın yaptığı yolculuğu, *monomiti*n aşamalarına uygun şekilde ele almış ve bu aşamaları psikolojik açıdan değerlendirmiştir. Çalışmada, *tanrılaştırma* bölümüne ve *nihai hayat* aşamasının gerçekleşmesine yer verilmemiş, bunun dışındaki aşamaların sıralamasındaki karmaşaya değinilmemiştir.

İlke Tepeköylü'nün “Âşık Garip Hikâyesinin Joseph Campbell'in Monomitos Aşamalarıyla İncelenmesi”<sup>3</sup> adlı çalışması, yazarın Madrid'de sunduğu bir bildirisinin genişletilmiş hâlidir. Tepeköylü, çalışmasının özet kısmında *monomiti*n “initiation” aşamasını Carl G. Jung'un “aşama” arketipi olarak değerlendirmiş ve özet kısmında yolcuğun aşamalarını “ayrılma-aşama-dönme” şeklinde belirtmiş olmasına rağmen çalışmanın *monomiti* açıkladığı kısımda verdiği tabloda, “yola çıkış, inisiyasyon (erginlenme), dönüş” ifadelerini kullanmıştır. Lord Raglan'ın modeli üzerine yapılan çalışmaları değerlendiren Tepeköylü, *monomiti*n aşamalarının *Âşık Garip Hikâyesinde* görülmesini açıklarken de çeviride değişiklikler yapmıştır. Çalışma içinde görülen bu farklı adlandırmaların kaynağı ve sebepleri açıklanmadığı için yazarın hangi amaçla ve neye dayanarak temel aşamalara farklı adlar verdiğinin anlaşılması güçtür.

Abuzer Kalyon “Hüsn ü Aşk'tan Hareketle Mesneviler için Bir İnceleme Denemesi”<sup>4</sup> isimli çalışmasında, eserin geniş bir özetini verdikten sonra mesnevideki “vakıa” üzerinde durmuş, *Mantık'ut Tayr* ile mukayeseli bir değerlendirme yapmıştır. Makale için geniş bir konu seçen Kalyon, Aşk'ın yolculuğunun *monomiti*n genel hatlarına benzerliğinden yola çıkarak genel sonuçlara ulaşmaya çalışmıştır. *Hüsn ü Aşk*'ın aşamalarının *monomiti*ten farklı gerçekleşmesi ile ilgili bir açıklama yapmayan çalışmanın önemli olan kısmı, *monomiti*n aşamalarının Doğu kültüründe farklı isimler ve şekillerde görüldüğünü tespit etmesidir.

Muhammet İnce “Vladimir Propp'un Yapısal Anlatı Çözümleme Yöntemi Işığında Hüsn ü Aşk Mesnevisi'nin Yapısal Yönden İncelenmesi”<sup>5</sup> makalesinde, V. Propp'un Yapısal Çözümleme yöntemi ile *Hüsn ü Aşk*'ı ele almıştır. V. Propp'un *Masal Çözümleme* metodu *monomiti*n ortaya çıkmasına öncülük etmesi açısından konumuzla yakından ilgilidir. İnce, masal çözümleme yöntemiyle incelediği *Hüsn ü Aşk* ve diğer mesnevileri değerlendirmiştir. Campbell'in *monomiti* kuramı ile benzer şekilde mesnevi örneklerindeki benzerlikleri değerlendiren İnce'nin makalesinde ulaştığı sonuçlar, *Hüsn ü Aşk*'ın evrensel kalıplara büyük oranda uyduğunu göstermiştir.

Nazire Erbay ve Eren Özbek'in yolculuk teması ile ilgili hazırladıkları: “Mistik ve Metafizik Bağlamda Bir Yolculuk Üçlemesi: Hüsn ü Aşk, Hacının Yolu ve Simyacı”<sup>6</sup> makalesinde, *Hüsn ü Aşk*'ta Aşk'ın yolculuğu ile John Bunyan'ın *Hacının Yolu* ve Paulo Coelho'nun *Simyacı* adlı eserlerindeki kahramanların yolculukları mukayeseli olarak verilerek ezoterik yolculukların benzerlikleri ve farklılıkları incelenmiştir.

Gökhan Gökmen Türk edebiyatının en önemli iki mesnevisini yolculukları yönünden mukayeseli olarak ele aldığı “Leyla ve Mecnun ile Hüsn ü Aşk Mesnevilerinde Âşığın Kaotik

<sup>2</sup> Ahmet Alkan, “Kahramanlık Mitosu ve Arketipsel Sembolizm Bağlamında Hüsn ü Aşk Mesnevisinin Kahramanı Aşk'ın Yolculuğu”, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi (Journal Of Old Turkish Literature Researches)*. C.2 S.1 (2019): 634-675.

<sup>3</sup> İlke Tepeköylü, “Âşık Garip Hikâyesinin Joseph Campbell'in Monomitos Aşamalarıyla İncelenmesi”, *The Journal of Academic Social Science Studies*. S. 47 (2016): 419-428.

<sup>4</sup> Abuzer Kalyon, “Hüsn ü Aşk'tan Hareketle Mesneviler İçin Bir İnceleme Önerisi”, *Turkish Studies - Language and Literature*. C. 14. S. 4 (2019): 1925-1943.

<sup>5</sup> Muhammet İnce, “Vladimir Propp'un Yapısal Anlatı Çözümleme Yöntemi Işığında Hüsn ü Aşk Mesnevisi'in Yapısal Yönden İncelenmesi”, *Journal of Social Sciences and Humanities*. C.2. S.1 (2018): 81-95.

<sup>6</sup> Nazire Erbay ve Eren Özbek, “Mistik ve Metafizik Bağlamda Bir Yolculuk Üçlemesi: Hüsn ü Aşk, Hacının Yolu ve Simyacı”, *Turkish Studies*. C.8. S.1 Winter, (2013): 1355-1374.

Yolculuğu<sup>7</sup> isimli çalışmasında, mesnevilerin ortak noktasının aşkı metafizik âleme gidilen yolda bir aracı olarak kullanmaları olduğunu belirtir. *Hüsn ü Aşk* üzerine yazılmış diğer makalelerden doğrudan *monomit* veya yolculuk teması üzerine olmayanlar şöyle sıralanabilir: Bedia Koçakoğlu'nun “Postmodern Bir Aynada Hüsn ü Aşk'ın Kırılışı”<sup>8</sup> ve Ahmet İçli'nin<sup>9</sup> “Hüsn ü Aşk Mesnevisinde Dramatik Aksiyonu Oluşturan Değerler Üzerine Bir İnceleme” adlı çalışmaları.

Doğrudan *monomit* üzerinde yapılmayan çalışmalarda da dolaylı şekilde Aşk'ın yolculuğu anlatılmıştır. Mehmet Celal Varışoğlu “Öl ve Ol” Fikri Çerçevesinde Hüsn ü Aşk Kahramanı Aşk'ın Kendisini Bulma ve Tanıma Süreci”<sup>10</sup> isimli çalışmasında, Aşk'ın manevi tekâmülünün sembolik tarafı üzerine tasavvufi değerlendirmeler yapmıştır. *Hüsn ü Aşk* üzerine kapsamlı bir çalışma yapan Ahmet Doğan *Hüsn-ü Aşk'a Felsefi ve Tasavvufi Bir Bakış: Aşk'ın Kalbe Yolculuğu*<sup>11</sup> kitabında, Aşk'ın yolculuğunu tasavvufi bağlamda değerlendirmiş ve temel iki aşamaya indirmiştir. Doğrudan *monomit* üzerinden bir değerlendirme olmasa da kemal kısmı Türk mesnevilerinin kendi *monomiti* olduğunu göstermesi açısından dikkat çekicidir.

*Hüsn ü Aşk* mesnevisi üzerine yapılan çalışmalardan bazıları, doğrudan *monomit*le bağlantılı olmasalar da dolaylı olarak *monomite* değinir. Aşk'ın yolculuğunu açıklamaya çalışan yazarlar *monomiti* takip eder. Campbell, *monomit* kavramını açıklarken doğrudan tanımlar yapmaktan kaçınmıştır. Mutlak tanımların yapılmaması, tüm anlatılardaki yolculuğun bir şekilde *monomit*le bağlantı kurmasını sağlamıştır. Bu durum, aynı zamanda araştırmacıların dikkatli olmaları ve *monomiti* kendi kültürel bağlamlarına göre yorumlamaları sorumluluğunu da doğurur. *Monomit* üzerine yapılacak çalışmalarda araştırmacı, kendi konularına uygun tanımlar oluşturabilmeli veya aşamaların gerçekleşme sıralamasındaki farklılıkları belirtmelidir. *Hüsn ü Aşk*'ın tasavvuf geleneğinin ve Türk-İslam kültürünün bir ürünü olduğu göz önüne alındığında *monomit*le oluşabilecek farklılıkların da inançla ilgili motiflerde ortaya çıkması beklenmelidir. Bu çerçevede *Hüsn ü Aşk*'ın içeriği dikkatle incelenmeli, kendine has özelliklerine göre yeniden değerlendirilmelidir.

## 1. Kahramanın Yolculuğu Monomiti

James Joyce'un *Finnegans Uygulaması*<sup>12</sup> isimli eserinde *monomitos* şeklinde kullandığı terimden hareket eden Campbell, asıl tür kalıplarını dünyanın çeşitli ülkelerinin mitolojik örnekleri üzerinde inceler ve kahramanın yolculuğunun dünya üzerindeki pek çok masal anlatısında tekrarlanan bir şablona sahip olduğunu belirler. İncelediği örnekleri ve ürettiği şablonları *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu (The Hero With a Thousand Faces)* (1946) isimli eserinde *monomit* terimini kullanarak detaylı şekilde izah eder. Kahramanın yolculuğu *monomiti*, *yola çıkış*, *erginlenme* ve *dönüş* aşamaları ile bunların 17 alt aşamasından oluşur. Bu aşama ve alt aşamalar geçiş ritüellerine dayanır.

Campbell, bu sistemi oluştururken Jung'un arketipsel eleştiri kuramından ve Freud'un yaklaşımından yararlanmıştır. Campbell, kendinden önce yapılan yapısalci yaklaşım çalışmaları ışığında mitolojik anlatıları incelediğinde destan kahramanlarının anlatı boyunca bir yolculuk yaptığını ve bu yolculuğun Antik Yunan destan kahramanı Odysseus'un yolculuğuna benzerliğini fark eder. Daha sonra *monomit* adını verdiği bu yolculukta kahraman sırasıyla: *yola çıkış*,

<sup>7</sup> Gökhan Gökmen, “Leyla ve Mecnun ile Hüsn ü Aşk Mesnevilerinde Âşğın Kaotik Yolculuğu” *Sosyologca*. S.2, (2011): 289-295.

<sup>8</sup> Bedia Koçakoğlu, “Postmodern Bir Aynada Hüsn ü Aşk'ın Kırılışı” *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*. C. 2. S. 2 (2012): 165-178.

<sup>9</sup> Ahmet İçli, “Hüsn ü Aşk Mesnevisinde Dramatik Aksiyonu Oluşturan Değerler Üzerine Bir İnceleme”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. C. 20. S. 2 (2010): 57-78

<sup>10</sup> Mehmet Celal Varışoğlu, “Öl ve Ol Fikri Çerçevesinde Hüsn ü Aşk Kahramanı Aşk'ın Kendisini Bulma ve Tanıma Süreci” *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. C.6. S.2 (2007): 24-35.

<sup>11</sup> Ahmet Doğan, *Hüsn ü Aşk, Aşkın Kalbe Yolculuğu*. (2. Baskı), (İstanbul: Değişim Yayınları, 2017).

<sup>12</sup> James Joyce. *Finnegan Uygulaması*. çev. Fuat Sevimay (İstanbul: Sel Yayınları, 2016).



*erginlenme* ve *dönüş* olmak üzere üç temel aşamayı ve bu aşamaların on yedi alt aşamasını gerçekleştirir. *Monomit*in ilk aşaması olan *yola ıkış*, beş alt aşamada gerçekleşir. Bilinen dünyada başlayan bu aşamada kahraman sıradan hayatını sürdürürken bir davet alır veya dışarıdan bir güç zorunlu olarak kahramanı maceraya sürükler. Kahraman, konfor alanından ayrılmak istemediği için çağırışı öncelikle reddetse de doğüstü güçlerin yardımıyla harekete geçer. Bilinen dünyanın eşik muhafızları veya toplumun idamesi ile görevli kişiler, bazen de doğüstü varlıklar, kahramanı bilinen dünyada tutmak istese de kahraman bu ilk eşiği aşar. Bilinen dünya ile bilinmeyen dünya arasında ana rahmine benzer bir alanda insanlardan uzaklaşarak yeniden doğar. *Balinanın karnı* olarak adlandırılan bu aşama sıradan insan kimliğini bırakıp kahraman olarak doğumun gerçekleştiği yerdir. İkinci aşama, aldığı görevini yerine getirme veya arzusuna ulaşmak isteğiyle harekete geçen kahramanın zorlu sınavlarla karşılaştığı güçlükleri aşarak gelişimini tamamladığı *erginlenme* aşamasıdır. Bu aşamada kahraman, öncelikle bir imtihan ile karşılaşır. *Yola çıkış* aşamasında aldığı doğüstü yardımlar veya rehberlikle, donandığı güçlerle bu sınavı geçmeyi başarır. Gücünü veya zekasını sergiledikten sonra tanrıça ile karşılaşır. Tanrıça, dünya mitlerinde kahramana yol gösteren, yaşamın kaynağı olan kadındır. Kahraman, güzellikle karşılaşarak ruhen zenginleşir ve gelişir. Sonraki aşamada ise güzelliğin ve kadının onu yolundan uzaklaştıracak aldatici yönlerinin de olabileceğini öğrenmesi için, *baştan çıkarıcı olarak kadın* ile karşılaşır. Bazı kadınların insana kötülük edebileceğini öğrenen kahraman, hedefine doğru ilerler. Yolculuğun amaçlarından biri olan sıradan bir ferden kahramana dönüşmesi, ailesi için bir gurur kaynağıdır. Kahraman, bu aşamaya kadar yaptıklarıyla *babanın gönlünü alma* aşamasına gelir. Otorite veya doğrudan babasını memnun ederek toplumla, değerlerle barışır. Toplumun veya ailesinin sorunlarını çözmüş olur. Karmaşık bir aşama olan *tanrılaştırma*, kahramanın bilinen insani özelliklerinden uzaklaşmasıyla gerçekleşir. Ölümsüzlüğe yaklaşma, cinsiyet değiştirme veya insanüstü özelliklerin gelişmesi, yolculuğun *tanrılaştırma* aşamasında görülür. Kahraman, bu aşamadan sonra *nihai ödülüne*, yolculuğa çıkma amacına ulaşır ve muradına erer. Bu amaç ideal eşi bulma, değerli nesneyi alma veya kayıp kişiyi bulmadır. *Erginlenme* aşamasını tamamlayan kahramanın yola çıkış amacı olan ödül ile birlikte, bilinen dünyaya dönerek döngüyü tamamlaması gerekir. Fakat bazen ödüle ulaşan kahraman, rehavete kapılabilir. Bu durumda kahramana sorumluluğunu hatırlatan bir haberci ortaya çıkar. Bu bir nevi dönüş davetidir ve kahraman bu daveti geri çevirebilir. Kahraman, zorlu sınavları geçerek ulaştığı bilinmeyen dünyada aldığı ödülle kalmak ister. Dönüş için tekrar zor bir yolculuğa çıkıp bilinen dünyadaki hayatına dönmek istemez. Bu durumda bir haberci, kahramanı uyarmak için gelir veya kahramanı geri dönmek zorunda bırakacak bir güç, kahramanı geri dönmek zorunda bırakır. Kahraman, sorumluluğunu hatırlayarak veya zorla dönüş yoluna girer. Doğüstü yardımcının sihirli güçlerini kullanarak dönüş yoluna girdiğinde bir engelle karşılaşır. *Dönüş eşiğinin aşılması* isimli bu aşamada kahraman, karşılaştığı bilinmeyen dünyaya ait gücü yener ve yoluna devam eder. Döndüğünde bilinen dünyada ödülleriyle karşılaşır ve genellikle saraya girer. Bilinen ve bilinmeyen dünyadaki başarıları sayesinde ulaştığı bu mertebeye *iki dünyanın ustası* ismi verilmiştir. Tüm aşamaları tamamlayan kahraman, artık serbesttir ve edindiği güçler, ödüller ve erdemleriyle *yaşama özgürlüğü* aşamasında belirsiz bir şekilde hayatını idame ettirir.

*Hüsn ü Aşk* mesnevisinin kahramanı Aşk, manevi bir *erginlenme* yaşadığı yolculuğunu kendine has bir biçimde gerçekleştirir.

## 2. Hüsn ü Aşk Mesnevisinde Monomit

Aşk'ın yolculuğu *monomit*inde vurgulanan, aslında kahramanın kendi içine doğru yaptığı yolculuktur. Mitolojik anlatılarda, farklı sembollerle anlatılan mücadeleler sonucu ulaşılan manevi arınma ve hakikate ulaşma Aşk'ın yolculuğunda devler, düşmanlar gibi mitolojik öğelerle zenginleştirilen bir iç yolculuktur.

### 2.1. Yola Çıkış

Kahramanın yolculuğunun ilk aşaması olan *yola çıkışı* beş bölüme ayıran Campbell'a göre kahramana güvenli hayatında dışarıdan bir davet gelir ve maceraya atılma süreci başlar. Aşk'ı maceraya çağıran Beni Muhabbet kabilesinin ileri gelenleridir. Cemiyetin işleyişinde akıl fertler olan ulular bir nevi eşik bekçisidir. Güvenli dünyadaki düzeni sağlayan gelenekler çerçevesinde kararlar alan büyükler, toplumun standart hayatını sürdürmek için kararlar alır. Sıradan hayatını terk etmek isteyen kahramanın dışarıdaki dünyada karşılaşacağı sorunları çözmesi, onun gerçekten kahraman olup olmadığını gösterecektir. Başarırsa isteğine ulaşacak başaramazsa gelip sıradan hayatına dönecek veya kendinden sonra sıradan dünyayı terk etmek isteyecekler örnek teşkil edecektir. Aşk'ın gerçek bir kahraman olup olmadığını sınamak isteyen cemiyetin ileri gelenleri Diyâr-ı Kalp'teki kimyayı getirmesini isterler. Batı literatüründe kahramanın çağrısı genellikle reddetmesi üzerine Campbell tasnifine *çağrının reddi* motifi ile devam etse de burada *monomitle* ilk farklılık gerçekleşir ve Aşk tereddüt etmeden görevi / çağrısı kabul eder.

Çağrıya uyarak yola çıkan Aşk'ın, sıra dışı olayları aşarak seçilmiş kişi olduğunu göstermesi gerekir. Bu yolculukta *doğüstü yardım* alır. *Hüsn ü Aşk*'ta kahramana yardımcı Gayret isimli yardımcısı yaparken sıra dışı durumlarda ihtiyaç duyduğu yardım Sühan isimli hocasından gelir. *Monomite* göre, kahramanın bir sonraki aşamada bilinen dünyayı terk ederek bilinmeyen dünyaya geçmeye çalışması gerekir. Kahraman, kendini güvenli dünyada tutmakla görevli eşik bekçisi ile karşılaşır. Kahramanın eşik bekçisini yenerek ikna ederek atlatarak eşığı geçmesi gerekir. *Hüsn ü Aşk*'ta eşik muhafızı, Aşk ve yardımcısı Gayret'in düştükleri kuyuda karşılaştıkları devdir. Sühan, Aşk'ın yardımına gelir, devi öldürerek Aşk'ı kurtarır ve böylece eşik muhafızı yenilir ve eşik geçilir. Kahraman, henüz sıradan insan kimliğini aşmadığı için *balinanın karnı* aşamasını gerçekleştirip kapalı bir alana girer ve kahraman kimliği ile yeniden doğar. *Balina karnı*, doğumun gerçekleştiği anne karnının alegorisidir. Batı literatürüne bu alegori, genelde *balina karnı* ile ifade edilse de balina, tasavvufi alegorinin teşkil olduğu coğrafya için oldukça yabancı bir canlıdır. Campbell'ın *monomitosta* “balina karnı” ismini verdiği yeniden doğum aşaması mesneviler ve diğer anlatılarında kuyu veya anne karnında gerçekleşir. Kahramanın temsilî yeniden doğumunun gerçekleştiği diğer yerler mağara, kuyu gibi kapalı alanlardır. Bu durumun coğrafi koşulların etkisiyle açıklanması makuldür. Aşk, girdiği kuyuda eşik bekçisini aşarken *balina karnı* aşamasını da geçirir. Devi yardım alarak da olsa geçerken sıradan insan kimliğinden kurtulup kahramana dönüşür ve *erginlenmesi* için karşılaşacağı sınavlara hazır hâle gelir.

## 2.2. Erginlenme

Kahraman monomitin ikinci kısmı olan Erginlenmede altı aşamadan geçer. Hüsn ü Aşk'ta *Balinanın karnı* aşamasını kuyuda geçiren Aşk dönüşümünü tamamlayıp kahraman olarak yeniden doğduğunda Erginlenme aşamasının ilk ilk sınavıyla karşılaşır. Aşk'ın sınavı zorlu doğa koşulları ile mücadeledir. Aşk, soğukla mücadele ederek Harabe-i Gam'a ulaşmayı başarır. Bu nispeten kolay sınavın ardından, Aşk'ın ateşle dolu olan Derya-yı Ateş'i aşması gerekir. *Monomitte* kahraman, karşılaştığı doğüstü güçlükleri aşmak için yardım alır. Aşk ve yolculuk boyunca yanında olan Gayret, ateş denizini aşmak için Hüsn'ün Sühan aracılığı ile gönderdiği at ve kanatları kullanarak uçarlar ve ateş denizini geçerler. Batı anlatılarında yolculuğun bu aşamasında görülen *tanrıça ile karşılaşma*, yine tasavvufi alegoriye uygun olarak yanılısama şeklinde gerçekleşir. *Monomite* göre tanrıça iyi veya kötü olabilir. *Monomitte* tanrıçalar, genellikle kahramana yardım etse de burada Aşk'ın karşılaştığı Hüsn'ün suretinde görülerek Aşk'ı tuzağa düşürür. Sevdiğine ulaştığını sanan Aşk, Hüsrübâ'ya inanır. Yolculuğun diğer aşaması olan *baştan çıkarıcı olarak kadın* da bu kısım ile birleşmiştir. Aşk, sevdiği kadınla karşılaştığını sandığında Hüsrübâ tarafından baştan çıkarılmış olur. Bu kısımda Şeyh Galip, kuyuda *balina karnı* ve *ilk eşığın aşılması* kısımlarını bileştirdiği gibi *tanrıçayla karşılaşma* ve *baştan çıkarıcı olarak kadın* aşamalarını da birleştirmiştir.

Batı edebiyatında kahramanın *babanın gönlünü alması* görülse de mesnevi içinde belirgin olarak ortaya çıkmayan baba figürü topluluğun ileri gelenleri tarafından temsil edilir. Kabilenin ileri gelenlerinin verdiği görevi yerine getirmediği için bu aşama da mesnevide görülmeyen üçüncü kısımdır.

Yine Batı tasniflerinde yolculuğun bu aşaması için kullanılan *tanrılaştırma* aşamasının mesnevilerdeki karşılığı orijinal şekilde tezahür eder. Mesnevinin temsil ettiği gelenekte bu kavramın karşılığı, *insan-ı kâmil* olmaktır. Aşk, Hûşrübâ'nın gerçek olmadığını anladığında tüm hakikati kavrar. Hüsn'ün de aşkın da iç içe olduğunu fark eder. Bir nevi *insan-ı kâmil* mertebesine ermiş olur. *Erginlenmenin* son aşaması olan *nihai ödül* genellikle sevdiğine ulaşma, servete ya da saltanata sahip olma şeklinde görülse de tasavvufa göre en değerli ödül, hakikati idrak etmektir. Aşk'ın maceraya çıkma amacı olan kimya, maddeleri altına çevirmenin gizemidir. Şeyh Galip'in *nihai ödülde* metnin önceki kısımlarında sevdiğine ulaşmayı amaçlayan Aşk'ın gerçek aşk olan ilahi aşka ulaştığı, kimya karşılığında ise değersiz sıradan hayatını ilahi hakikati keşfederek değerli hâle getirdiği, taşı altına çevirdiği görülür.

Aşk'ın çıktığı yolculukta zorlu sınavlarla karşılaşması ve gittikçe zorlaşan bu sınavları geçebilmesi, olağanüstü kişiliğinin ve iradesinin göstergesidir.

### 2.3. Dönüş

Yolculuğun son aşamasında ödüle ulaşan kahramanın kendi hayatına dönmesi gerekir. Kahramanın dönüşü de altı aşamada gerçekleşir. *Monomite* göre kahraman, *çağrısı* reddettiği gibi *dönüşü* de reddeder. Fakat Aşk, *dönüş* için bir çağrı almaz. Zâtüssuver Kalesi'nde Hûşrübâ tarafından hapsolan Aşk, tutuklu olduğu için güvenli alana dönemez. Sühan tarafından gelen yardımla Zâtüssuver Kalesi'nden kurtulan Aşk'ın tasavvufi anlamdaki hakikati öğrendikten sonra geri dönmesi için bir sebep de kalmaz. *Monomit*'in sıralamasında bir sonraki aşama olan *doğüstü yardım*, önceki bölümlerle iç içe geçerek Sühan'ın kaleyi ve Hûşrübâ'yı yakması şeklinde gerçekleşir. Bu kısımda üç aşama birlikte gerçekleşmiştir. Sühan'ın ortaya çıkararak Aşk'ı kurtarması aynı zamanda mahpusluk ve Hûşrübâ engellerini aşmasını sağlar. *Monomit*'in bir sonraki aşaması olan *dönüş eşiğinin aşılması* kısmı, Hûşrübâ'nın ölmesi ve kalenin yanmasıyla da gerçekleşmiş olur. Aşk'ın dönüşü için engel kalmaz. Campbell'in *iki dünyanın ustası* olarak belirttiği aşama da yine mesnevinin kendi alegorisi içinde gerçekleşir. Aşk, Sühan ve Gayret'in yardımlarıyla yolculuğu sırasında karşısına çıkan zorlukları aşarak hedefine ulaşır ve bilinmeyen dünyadaki gücünü ispatlayıp *erginlenmesini* tamamlar. Manen ilahi hakikati idrak eden kahramana gaip perdeleri açılır ve Aşk, insanın yükselebileceği en üst mertebe olan *insan-ı kâmil* mertebesine erişir.

Kahraman, yolculuğunun sonunda tüm engelleri aşar ve tüm başarıları elde eder. Artık hayatta aşması gereken bir zorluk kalmadığı için mutlak bir özgürlüğe kavuşur ve *monomit*'in *yaşama özgürlüğü* aşamasına geçer. Aşk, Sühan ile birlikte Hüsn'ün ve meleklerinin yaşadığı Kalp Kalesi'ne gider. Yolculuğu kalben yaşadığı manevi yolculuğun neticesinde Aşk'ın içinde olduğu Kalp Kalesi'ne ulaşmasıyla nihayetlenir. Aşk, Kalp Kalesi'ne vardığında âşık olduğunu zannettiği Hüsn'ün yani güzelliğin kendi içinde olduğunu aşk ve güzelliğin ayrılmaz bütün olduğunu fark eder. Bu, Aşk'ın yolculuğunda çektiği çileler sayesinde eriştiği *insan-ı kâmil* mertebesidir. Aşk'ın özgürlüğü, tasavvufa uygun bir şekilde kendi dışında aradığı her şeyden yani mâsiva ile meşgul olmaktan vazgeçmesiyle gerçekleşir.

### 2.4. Aşk'ın Monomitosu

Aşk'ın yolculuğu *monomit* ile genel olarak benzerlikler gösterse de kendine has özellikler barındırır. Yola çıkış aşamasında Diyar-ı Kalbe gitmekle görevlendirilen Aşk, bu çağrısı reddetmeyerek *monomitten* ayrılır. Daha sonra kuyuya giren Aşk; devle karşılaşır Sühan'dan yardım alarak *doğüstü yardım*, devî aşarak *ilk eşiğin aşılması* ve kuyuda güçlenerek *balinanın karni* aşamalarını birlikte gerçekleştirir.



*Erginlenme* aşamasındaki *sınavlar yolu* alt aşamasında önce soğukla daha sonra alev denizi ile karşılaşan Aşk, *monomite* göre ilerler. Bu kısımda yine iki bölüm iç içe geçer. Hüsrûbâ'nın önce Hüsn'ün suretinde görünmesiyle *tanrıça ile karşılaşma* ve daha sonra tuzağa düşürmesiyle *baştan çıkarıcı kadın* aşamaları gerçekleşir.

*Monomitin erginlenme* ve *dönüş* aşamalarında görülen olaylar, Aşk'ın yolculuğunda iç içe geçer. *Monomite* göre *babanın gönlünü alma*, *tanrılaştırma* ve *nihai ödüle ulaşma* Aşk'ın macerasında iç içe geçer. *Tanrılaştırma* kavramı tasavvuftaki kemale ermenin karşılığı olarak düşünüldüğünde yolculuğun asıl amacı olan hakikat, Aşk'ın Kalp Kalesi'de görmeyi beklediği Hüsn yerine kendini bulduğu anda ortaya çıkar. Aşk, aradığının aslında kendini bulmak olduğunu fark eder. Aşk, bu kısımda *monomitosun*; *nihai ödül*, *tanrılaştırma*, *yaşama özgürlüğü* aşamalarını birlikte yaşar. Aşk'ın yolculuğunda *monomitin* aşamalarını bir tabloda göstermek daha açıklayıcı olacaktır.

Tablo 1. Aşk'ın yolculuğunda monomitin aşamaları

Yola Çıkış	Erginlenme	Dönüş
Maceraya Çağrı	Sınavlar Yolu	Büyülü Kaçış Dışarıdan Gelen Kurtuluş Dönüş Eşiğinin Aşılması
Doğüstü Yardım İlk Eşiğin Aşılması Balınanın Karnı	Tanrıçayla Karşılaşma Baştan Çıkarıcı Olarak Kadın	Tanrılaştırma Nihai Ödül
		İki Dünyanın Ustası Babanın Gönlünü Alma Yaşama Özgürlüğü

## Sonuç

*Hüsn ü Aşk* mesnevisinin kahramanı Aşk'ın yolculuğu *monomitle* önemli benzerlikler gösterir. Bununla birlikte, Campbell'in teorisinde olası benzerlikler üzerinde durulsa da her kültürün kendi anlatılarına tesir ederek orijinal taraflar oluşturması kaçınılmazdır. Kültür sebebiyle *monomitin* aşamalarında görülen farklılıklar; görülmeme, farklı şekilde görülme veya farklı bir sıralama ile gerçekleşme şeklindedir. *Hüsn ü Aşk*, divan şiiri geleneği ve tasavvuf öğretisi açısından gerek mahiyeti gerekse diliyle edebiyat araştırmaları için zengin bir kaynaktır. Divan şiirinin zenginliğini farklı şekillerde ortaya çıkarmak için denenen inceleme yöntemlerinden farklı türlere uygulanan *monomit teorisi* de temelinde Aşk'ın yolculuğu olan *Hüsn ü Aşk*'ın araştırılması için farklı çalışmalarda doğrudan veya kısmen faydalanılarak kullanılmıştır. Yapılan çalışmalarda, *monomitin* benzerlikleri vurgulanırken farklılıklar veya aşamaların gerçekleşmesi sırasındaki değişimler göz ardı edilmiştir. Farklı örneklerle doğrulanan *monomitten* ayrılan noktalar, eserin değerini azaltmak yerine esere orijinal bir boyut kazandırır.

Çalışmamızda, öncelikle yapılan çalışmalar incelenmiş ve araştırmacıların mutlak kural olarak gördükleri *monomitin* 17 aşamasının Doğu kültüründen çıkan bir metinde farklılıklar göstereceğini göz önüne almadığı tespit edilmiştir. Daha sonra Aşk'ın yolculuğunun aşamaları *monomit* ile kıyaslanmış ve kendine has bir *monomit* gerçekleştirdiği tespit edilmiştir.

Aşk'ın Doğu veya Türk-İslam kültürüne göre şekillenen *monomitinde*; Yola çıkış aşamasının ikinci alt aşaması olan *çağrının reddi* gerçekleşmez. Doğu toplumlarının fertleri, genellikle çok açık bir haksız durum görmedikleri sürece vesayeti Tanrıdan aldıklarına inandıkları otoriteye isyan etmek yerine itaat etmeyi tercih eder. Aşk'ın yolculuğunda bir sonraki yer olan kuyuda, *monomitin* üç aşaması aynı anda gerçekleşir. Aşk, kuyuya düştüğünde önce ilk eşiği aşar. Daha sonra Sühan'dan yardım gelir ve *doğüstü yardım* gerçekleşir ve son olarak da *balinanın karnı* aşaması gerçekleşir. Kuyuya sıradan insan olarak giren Aşk, kuyudan kahraman kimliği ile çıkar. *Monomitin* ikinci aşaması olan *erginlenme* de Aşk için farklı şekillerde gerçekleşir. Öncelikle bir sınavla karşılaşması gereken Aşk, iki farklı sınavla karşılaşır. Önce soğukla mücadele eder; daha sonra ateş denizini aşmayı başarır. Birinci aşamada olduğu gibi *erginlenmede* de bazı aşamalar birlikte gerçekleşir. *Erginlenmenin* ikinci aşamasında *tanrıça ile karşılaşması*, üçüncü aşamada ise baştan çıkarıcı kadının tuzağına düşmesi gereken Aşk, Hüsruba ile karşılaşır ve Hüsruba tarafından aldatılıp tuzağa düşerek iki aşamayı birlikte yaşar.

Yine Sühan'ın yardımıyla bu tuzaklardan kurtulmayı başardığında ise Kalp Kalesi'ne gitmeyi başarır. *Monomitte* bu kısımda *babanın gönlünü alması* ve *nihai ödülüne* ulaşarak tanrılaşması gereken Aşk, bu aşamaları macerasının sonunda yaşar. *Monomite* göre dönüş için bir çağrı alması ve bu çağrıyı reddetmesi gerekmesine rağmen Aşk, bu aşamaları da yaşamaz. Sühan'ın dönüş için yardım etmesi ve Kalp Kalesi'ne ulaşmasıyla *monomitin doğüstü yardım* ve *dönüş eşiğinin* aşılması aşamalarını tamamlayan Aşk, kaleye girer. Yolculuğun bu bölümünde *monomitin*; *tanrılaştırma*, *nihai ödül* ve *yaşama özgürlüğü* aşamaları birlikte gerçekleşir. Yolculuğun sonunda *monomitin* eksik olan *iki dünyanın ustası*, *babanın gönlünü alma* ve *yaşama özgürlüğü* aşamaları birlikte görülür.

Bu çalışmada tasavvufun temel öğretisini hikâye ederek anlatan *Hüsn ü Aşk* mesnevisi, *monomit* açısından yeniden değerlendirildi. Yapılan karşılaştırmada, ortaya konan farklardan hareketle farklı örneklerin incelenmesi ve alanda yeni çalışmalar yapılması Türk-İslam kültüründen çıkan kahramanın kendine has *monomitinin* betimlenmesi açısından önemli görülmektedir.

## KAYNAKLAR

- Alkan, Ahmet. “Kahramanlık Mitosu ve Arketipsel Sembolizm Bağlamında Hüsn ü Aşk Mesnevisinin Kahramanı Aşk'ın Yolculuğu”, *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi (Journal Of Old Turkish Literature Researches)*. C.2 S.1(2019): 634-675.
- Campbell, Joseph. *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*. Çeviren Sabri Gürses. İstanbul: İthaki Yayınları, 2017.
- Doğan, Ahmet. *Hüsn ü Aşk, Aşkın Kalbe Yolculuğu*. (2. Baskı), İstanbul: Değişim Yayınları, 2017.
- Erbay, Nazire ve Özbek, Eren. “Mistik ve Metafizik Bağlamda Bir Yolculuk Üçlemesi: Hüsn ü Aşk, Hacının Yolu ve Simyacı”, *Turkish Studies*. C.8. S. 1 Winter, (2013): 1355-1374.
- Gökmen, Gökhan. “Leyla ve Mecnun ile Hüsn ü Aşk Mesnevilerinde Âşığın Kaotik Yolculuğu” *Sosyologca*. S.2 (2011): 289-295.
- İçli, Ahmet. “Hüsn ü Aşk Mesnevisinde Dramatik Aksiyonu Oluşturan Değerler Üzerine Bir İnceleme”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. C. 20. S. 2 (2010): 57- 78.
- İnce, Muhammet. “Vladimir Propp'un Yapısal Anlatı Çözümleme Yöntemi Işığında Hüsn ü Aşk Mesnevisi'in Yapısal Yöntem İncelenmesi”, *Journal of Social Sciences and Humanities*. C.2. S.1 (2018): 81-95.
- Joyce, James. *Finnegan Uygulaması*. Çeviren Fuat Sevimay. İstanbul: Sel Yayınları, 2016.

- Kalyon, Abuzer. “Hüsn ü Aşk’tan Hareketle Mesneviler İçin Bir İnceleme Önerisi”, *Turkish Studies - Language and Literature*. C. 14. S. 4 (2019): 1925-1943.
- Koçakoğlu, Bedia. “Postmodern Bir Aynada Hüsn ü Aşk’ın Kırılışı” *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*. C. 2. S. 2 (2012):165-178.
- Okay, Orhan ve Ayan, Hüseyin. *Şeyh Galip, Hüsn ü Aşk*.İstanbul: Dergâh Yayınları, 1992.
- Okçu, Naci. “Hüsn ü Aşk.” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 19: Ankara: TDV Yayınları, 1999.
- Tepeköylü, İlke. "Âşık Garip Hikâyesinin Joseph Campbell’ın Monomitos Aşamalarıyla İncelenmesi", *The Journal of Academic Social Science Studies*. S. 47 (2016): 419-428.
- Varışoğlu, Mehmet Celal. “Öl ve Ol Fikri Çerçevesinde Hüsn ü Aşk Kahramanı Aşk’ın Kendisini Bulma ve Tanıma Süreci” *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. C.6. S.2 (2007): 24-35.